

Лагодієнко В.В. СВІТОВА ПРАКТИКА РЕГУЛЮВАННЯ АГРОПРОМИСЛОВОГО ВИРОБНИЦТВА

Постановка проблеми. Регулювання агропромислового виробництва – це закономірний процес у будь-якій державі світу, навіть у розвинених країнах. У багатьох країнах АПК розглядається як загальнодержавна галузь, покликана забезпечити продовольчу безпеку країни. Крім того, аграрне виробництво завжди супроводжується економічним ризиком, тому що воно є високо індивідуалізованим і суттєво залежить від багатьох факторів, як природних, так і економічних, зокрема ринкової кон'юнктури. Тому держава завжди повинна нести витрати на цю галузь економіки з метою зниження потенційної нестабільності виробництва, особливо у сільському господарстві.

Стан вивчення проблеми. Питанням ефективного функціонування агропромислового виробництва та його регулювання на регіональному рівні з використанням зарубіжного досвіду присвячені роботи українських вчених: П.П. Борщевського, П.І. Гайдуцького, М.В. Гладія, О.М. Онищенко, П.Т. Саблука, В.Ф. Семенова, Д.М. Стеченка, В.В. Юричишина та інших, російських – Н.Я. Коваленко, Н.А. Попова та інших. Ці публікації вносять певний вклад у розробку низки проблем стосовно агропромислового виробництва. Проте питанням комплексних досліджень регулювання агропромислового виробництва регіону із застосуванням досвіду світової практики приділено ще недостатньо уваги.

Мета дослідження. Метою даної роботи є дослідження організаційно-економічних механізмів регулювання агропромислового виробництва. Мета передбачає розгляд наступного завдання: теоретичне узагальнення світового досвіду і практики регулювання.

Результати досліджень. У колишніх країнах соціалістичного табору Центральної та Східної Європи перші кроки у розвитку агропромислового комплексу в ринкових умовах полягали в удосконаленні організаційно-правових форм АПК. Враховуючи положення АПК, особливо сільського господарства, у національній економіці, уряди цих країн розробили ефективні заходи щодо реформування АПК, які були спрямовані на подолання соціально-економічної кризи, викликані переходом від однієї соціальної системи до іншої. У результаті впровадження таких заходів вже з середини 90-х років у цих країнах відбувались позитивні зрушення в економіці на основі поширення спеціалізації та кооперації праці, послідовними змінами соціально-економічних відносин у ринковому напрямі, що стосується як економіки в цілому, так і АПК зокрема.

Масштаби перетворень, їх інтенсивність та вплив на економіку, конкретні форми і методи багато в чому різняться між собою, тому що різними були вихідні умови. Серед них можна виділити такі: роль сільського господарства в національній економіці; рівень технологічного розвитку цієї галузі; наявність (відсутність) різних типів господарських структур та їх співвідношення; наявність (відсутність) можливостей для існування приватних господарських структур в умовах старої системи; психологія селян, яка склалася за роки спільного господарювання.

Перед започаткуванням реформ у переважній більшості постсоціалістичних країн основу аграрної сфери склали колективні та державні господарства. Оскільки їх юридичний статус відрізнявся, то уряди цих країн і до їх реформування підходили по-різному. Зокрема, для управління процесами приватизації державних сільськогосподарських підприємств було створено агентства державної власності. В державних господарствах відповідні перетворення відбувались повільніше та супроводжувалися істотним зростанням безробіття і соціальної напруги. Тому ті країни, де частка державного сектору в сільському господарстві була значною, мали менш вигідні стартові умови для проведення аграрної реформи.

У Польщі в післявоєнні роки сільське господарство продовжувало розвиватися, в основному, на базі приватної власності на землю та інші засоби виробництва. В 1990 р. приватний сектор Польщі складався з більш як 2 мільйонів селянських господарств середньою площею 6,3 га кожне, у володінні яких перебували 76 відсотків сільськогосподарських угідь. На державний сектор припадало близько 18,6% сільськогосподарських угідь, а середній розмір державного сільськогосподарського підприємства сягав понад 3500 га. Сільськогосподарські кооперативи використовували менш як 3,6 відсотка земельних угідь з середнім розміром 365 га. Рештою землі володіли інші виробники сільськогосподарської продукції. Проте вже у 1998 році приватний сектор володів площею у 17 млн. га сільськогосподарських угідь, що складало 92,3% загальної площі. Протягом 1990–1998 рр. частка державного сектору у володінні земельними ресурсами скоротилась з 20% до 7,7%. Це пояснювалось діяльністю такого органу як Агентство аграрної власності державної казни, яке було створене для ведення земель колишніх державних землегосподарств. Тобто у Польщі спостерігалась тенденція до збільшення чисельності селян-власників, які ведуть самостійно господарство.

Деякі переваги щодо початкових умов для проведення аграрної реформи мала Болгарія, де земля сільськогосподарських виробничих кооперативів, які склали основу соціалістичного сільського господарства країни, весь післявоєнний час формально належала її колишнім власникам – членам цих кооперативів. Виходячи з таких умов та повного визнання приватної власності на землю, болгарська модель дозволила відновлювати власність на земельні ділянки в колишніх межах. На дворічний період від початку господарювання площу землі, власність на яку було відновлено, або купленої землі обмежено тридцятьма га на сім'ю. Однак дозволено оренду і здавання в оренду землі без будь-яких обмежень. В результаті цієї реформи і ліквідації кооперативних господарств сформувалася нова структура господарств. На 1 липня 1993 року функціонувало 1,9 мільйона господарств трьох типів: присадибні ділянки (1,6 млн.), сімейні

ферми (358 тис.), решту склали товариства та асоціації. У переробних підприємствах широко розповсюджувалось акціонування та паювання.

Угорські сільськогосподарські виробники ще з 1968 року дістали більшу свободу в маркетингових рішеннях, тобто здобули право вибору торговельного партнера. Тут поступово слабшав урядовий контроль над цінами, для деяких продуктів навіть встановлювалися цільові ціни, а реальні ціни потім диктував ринок. Зрушення в аграрній сфері відбувалися у формі перетворення колишніх державних господарств у товариства з обмеженою відповідальністю та акціонерні товариства. В кооперативах здійснювався розподіл власності між її членами, з подальшим частковим реформуванням колишніх колективних господарств і утворенням кооперативів нового типу, які, по суті, об'єднали приватні господарства. Колективна власність як така перетворювалася у власність юридичних та фізичних осіб. Держава надавала допомогу дрібним товаровиробникам, звільняючи значну їх частину від сплати податків і водночас збільшуючи фінансову допомогу, в тому числі з коштів центрального бюджету. Так, сума державної підтримки сільського господарства зросла у порівняннях цінах у 1995–1996 рр. в 1,2 рази.

У Чехії до проведення аграрної реформи сільське господарство займало незначне місце в економіці (6,3% від ВВП, 9,4% від загальної чисельності працівників). Проте слід зазначити, що в Чехії державні сільськогосподарські підприємства мали середній розмір за земельною площею понад 6 тисяч га, а кооперативи – 2,5 тисяч га. Створені ж у процесі їх реорганізації господарські товариства в 1994 році використовували в середньому по 616 га, селянські господарства – 15 га, нові кооперативи – 1334 га. Всього функціонувало 52003 комерційних приватних господарства, що використовували 18,2% сільськогосподарських земель, 1334 кооперативи, що використовували 49,4% земель, 1270 комерційних компаній використовували 17,1% земель і 303 державних господарства, власність яких перебувала у розпорядженні Земельного Фонду – 15,3% земель.

У східних землях ФРН аграрна реформа розпочалася з прийняття Закону про адаптацію, який визначив найважливіші положення реформування сільського господарства в землях колишньої Східної Німеччини. Ним були ліквідовані сільськогосподарські кооперативи і державні господарства, а селянам відводилося півроку для вирішення питання про те, як їм господарювати надалі, тобто реформа у сільському господарстві з самого початку була задумана як обов'язкова, навіть примусова. Завдяки цьому дуже швидко було знайдено порівняно багато різних організаційних форм господарювання і механізмів їх виробничо-господарського функціонування. Тут варто провести паралелі з Україною, де реформування у ринкові форми господарювання в цілому в країні почалося лише наприкінці 1999 року після Указу Президента України від 3 грудня 1999 року “Про невідкладні заходи щодо прискорення реформування аграрного сектору економіки”, а цей процес варто було б провести ще на початку 90-х років коли АПК України ще не був у великому занепаді.

У результаті проведених заходів у Східній Німеччині використовувалося 8–10 різних організаційних форм новостворюваних господарських структур: акціонерні товариства, повні господарські товариства, кооперативи тощо. При цьому спостерігалися тенденції до поступового зменшення розміру нових господарств, зокрема внаслідок виходу з них значної частини учасників з метою створення фермерських господарств та їх об'єднань. Кількість фермерських господарств збільшилась з 14,6 тис. у 1992 році до 25 тис. у 1996, а об'єднань фермерських господарств – з 1123 до 2820 тисяч. Середній розмір господарських товариств при цьому зменшився до 826 га, акціонерних товариств – до 1369 га. Кількість цих форм господарювання також зменшилася.

Важливим фактором зростання фермерських господарств була значна підтримка з боку держави: кредит у розмірі 160 тис. дойчмарок надавався їм на 10 років під 1% , ще 300 тис. надавалось під 5% при ринковому курсі 7–8%. Крім того, фермери безоплатно отримували 10 тис. дойчмарок на оперативні витрати і 40 тис. на інвестиції. Це призвело до того, що частка земель, які використовуються фермерськими господарствами та їхніми об'єднаннями, зросла до 43,9%. Причому це не вплинуло негативно на ефективність сільськогосподарського виробництва, оскільки фермерські господарства, насамперед їх об'єднання, там є продуктивнішими порівняно з іншими формами господарювання. Зокрема, в 1995 р. у фермерських господарствах чиста продукція в розрахунку на одного працівника складала 41,3 тис. дойчмарок, в об'єднаннях фермерських господарств – 55,5 тис., господарських товариствах – лише 34,9 тис. дойчмарок [4 с. 42]. В Україні, на жаль, протягом тривалого часу мають місце випадки втручання у господарську діяльність фермерів, відсутня чітка програма підтримки фермерських господарств.

Відповідні процеси мали місце і в АПК багатьох колишніх республік Радянського Союзу. У Литві ще літом 1990 р. працівникам і пенсіонерам сільськогосподарських підприємств, які проживають у сільській місцевості, за їх бажанням надавались земельні ділянки розміром 3 га на сім'ю, а незайнятим у сільському господарстві – до 2 га. На початок 1995 року таких ділянок налічувалося 412,5 тис., а їх площа сягала до 27% загальних сільськогосподарських угідь. В березні 1994 р. для стимулювання процесів перебудови уряд Литви прийняв рішення, яке дозволило продаж цих ділянок, тобто земля була визнана об'єктом купівлі-продажу.

У багатьох республіках приватний сектор господарювання на селі поступово почав відігравати провідну роль. У Казахстані за період з 1991–1999 рр. частка приватного сектору у посівних площах зросла з 1% до 22%. Виробництво продукції тваринництва (крім яєць) та поголів'я худоби практично повністю зосереджувалось у приватному секторі і складало 85–90%. Зроблений акцент на розвиток фермерських господарств, їхня кількість за 1997–1999 рр. подвоїлась і становила майже 60 тисяч, середня площа посіву одного господарства зросла до 400 га. У 1999 р. виробництво продукції тваринництва вже почало зростати.

У закарпаських країнах питома вага приватного сектору у посівних площах і валовому зборі зерна за

1996–1999 роки зросла до 57–90%. Вирощування картоплі та овочів, виробництво продукції тваринництва, а також поголів'я худоби і птиці практично повністю було зосереджено у приватному секторі і складало 85–100%.

Питома вага приватного сектору середньоазійських країн в посівних площах теж значно зросла, особливо в Киргистані – з 4 до 58%. Особливістю цього регіону стала практично повна концентрація поголів'я худоби й виробництво продукції тваринництва, а також картоплі й овочів у приватному секторі та збереження в колективних підприємствах виробництва зерна і технічних культур.

У Молдові приватний сектор мав 41% посівних площ, виробляв 46% зерна, 99% картоплі, 70–80 % м'яса, молока і вовни. Тут теж у 1999 році вже спостерігався приріст продукції тваринництва.

У Росії на початок 1995 р. частка державного сектору в сільськогосподарських землях порівняно з 1990 р. скоротилася з 58,3% до 16,1%, а недержавного сектору господарств спільного господарювання (колгоспів, колективних господарств, господарських товариств, орендних підприємств) – збільшилась з 39,9% до 71,4%. Частка приватного сектору за цей період зросла з 1,8% до 12,5%. Проте реорганізація колгоспів була проведена формально і тому з 1993 р. на регіональному рівні використовувалась нова модель реорганізації сільськогосподарських підприємств. В Нижегородській, Орловській, Рязанській та інших областях в 1996 р. на базі 67 господарств було утворено 373 нові господарські структури, в тому числі: 96 товариств з обмеженою відповідальністю з середньою площею сільськогосподарських угідь 1210 га, у яких зосереджувалось 51% сільськогосподарських угідь усіх реорганізованих господарств; 49 товариств на довір'я, які подібні до наших командитних товариств (відповідно 1922 га і 42%). Крім того, в процесі реорганізації окремих господарств створені на їх базі підприємства в одному випадку організували обслуговуючий кооператив, в іншому – асоціацію.

В Росії протягом тривалого періоду часу основна ставка робилась на селянські (фермерські) господарства. Проте ситуація в агропромисловому комплексі не дозволила стати цьому сектору домінуючим. Так, при володінні 8,5% орної землі такі господарства давали лише 2,5% валової продукції сільського господарства. В структурі виробленої продукції переважало конкурентноспроможне виробництво зерна (11% від виробництва в країні) а продукція тваринництва складала лише 1–2% від виробництва в країні. Лише 18% господарств були рентабельними.

Як вважають російські науковці, в умовах ринку, без підтримки держави більші шанси на розвиток мають господарські структури типу агрофірм, які мають у своїй структурі підрозділи з переробки та реалізації продукції. Спроби інтеграції сільськогосподарських товаровиробників та переробних підприємств не принесли очікуваних результатів. Однією з причин була низька рентабельність, за винятком цукрових заводів, переробних підприємств, що працюють на районному рівні.

Підсумовуючи розгляд процесів реформування у країнах Центральної та Східної Європи, слід зазначити, що ефективність реформ була високою завдяки регулятивній політиці держави, яка спрямовувалась на впровадження приватної власності, різноманіття організаційно-правових форм ведення господарства, раціональне поєднання інтересів великих та малих господарств, що було характерним для країн Центральної та Східної Європи.

Разом з тим, у цих країнах, навіть після реформування в АПК, держава не втрачала свій вплив на цю галузь. Зокрема в Чехії на початку 90-х років було створено Державний фонд ринкової регуляції у сільському господарстві. Головна мета державного фонду полягає у забезпеченні стабільної ринкової ситуації за допомогою утримання цін в заданих межах. Він також визначає перелік сільськогосподарської продукції, мінімальний рівень цін, за якими повинен викуповуватися визначений обсяг продукції; орієнтовну тривалість дії регулятивного механізму по кожному виду продукції; рівень експортної дотації на продукцію, ринок якої регулюється.

У деяких східноєвропейських країнах спостерігається актуалізація регіонального рівня реформ в АПК. Зокрема у Польщі таку політику проводить Агентство реструктуризації та модернізації сільського господарства. Головною метою агентства є поліпшення якості та ефективності сільськогосподарського виробництва. Основна діяльність агентства – це фінансова підтримка підприємств АПК, зокрема сільськогосподарського виробництва, аграрно-продовольчої переробки; розвиток технічної та виробничої інфраструктур на аграрних територіях; створення ринкової інфраструктури.

В розвинених країнах також проводиться активна державна та регіональна політика щодо регулювання агропромислового виробництва. Основним завданням державного регулювання є забезпечення необхідного рівня капіталу й отримання доходу в аграрному секторі виробництва.

Найпоширенішими засобами та важелями підтримки є такі: пільги на оподаткування, надання банківських кредитів під низькі відсотки, дотації, субсидії, регулювання цін, протекціонізм вітчизняного товаровиробництва.

Так, в США федеральні витрати на підтримку протягом 1980–1996 рр. склали 784 млрд. дол. бюджетних коштів. При цьому американська громадськість з розумінням сприймала той факт, що з бюджету країни на сільське господарство витрачалось все більше коштів і це стало гарантією стабільності суспільства.

У ФРН субсидії надаються на виробництво біопродукції. Ціна на біопродукти має націнку від 10% до 50% в залежності від виду продукції [136, с. 121]. Дотації фермерам ФРН від ЄС залежать від якості землі. Дотації мають ті фермери, земля яких оцінена в 10–35 балів. Вище 35 балів дотації не надаються, крім того, незалежно від якості землі на 1 га пшениці або кукурудзи дотації складають 591 дойчмарок. У провінціях Франції значна увага приділяється екологізації продукції сільського господарства. Так, у Лотарингії

допомога фермерам, які переходять на виробництво біопродукції, становить 100 тис. франків на два роки, причому 50% виплачує уряд Франції, 50% – ЄС. Протягом цих двох років також існує доплата на продукцію, що виробляється. Фінансова допомога ЄС фермеру дорівнює 350 тис. франків на рік. Фермер отримує на добрива на 1 га 150 франків за умови дотримання норм, які встановлені ЄС: на 1 га – 150 кг азоту, 50 кг фосфору, 50 кг калію. Така допомога має велике значення для фермерів, оскільки затрати на виробництво не покриваються без доплат від ЄС. У Нідерландах субсидії фермерам від ЄС пов'язані з рівнем економії енергії. За зниженими цінами (на 20%) вони купують тільки газ. Політика ЄС спрямована на підтримку рівноваги між сільським господарством та природою. Перехід на виробництво екологічно чистої продукції стимулюється наданням фермерам субсидій, розмір яких залежить від виду продукції.

В розвинутих країнах немає уніфікованої моделі кредитування сільського господарства. Так, наприклад у Великобританії провідне місце у кредитуванні сільського господарства належить чотирьом найбільшим банкам, які мають філії по всій країні. У Німеччині існує змішана система кредитування сільського господарства, яка представлена комерційними банками та спеціалізованими установами. У Франції кредитування здійснюють кооперативні банки, провідним серед яких є “Креди агриколь мютюэль”. У Франції також існує конкурс серед банків, які бажають отримувати державні дотації для кредитування сільського господарства. Банк повинен запропонувати свій процент по кредиту, а також надати такі дані: пільговий процент по кредиту, який держава повинна відшкодувати щорічно; процент по звичайних кредитах, максимальний процент на соціальне страхування. Конкурсний відбір проходять ті банки, які пропонують більш низькі процентні ставки.

Широко поширена практика, особливо у розвинутих країнах, регулювання цін на сільськогосподарську продукцію та матеріально-технічне забезпечення АПК. Особливо такі заходи поширені в країнах Європейського Союзу, а також в Австрії та Фінляндії, де застосовуються гарантовані державою ціни внутрішнього ринку і механізм державних закупівель сільськогосподарської продукції.

Дуже жорсткий контроль за цінами на продовольчі товари здійснюється в Швеції. По-перше, ціни встановлюються урядом і парламентом. Але така цінова політика є результатом узгодження інтересів та переговорами між Управлінням сільського господарства і Національним союзом землеробів та споживачів, який представляє виробників.

У США ще у 1996 році був прийнятий Федеральний закон, який встановив підтримку цін та надання позик землевласникам та сільськогосподарським товаровиробникам на 1996–2002 сільськогосподарські роки.

Окрім цього в окремих країнах існує підтримка у капітальному будівництві в аграрному секторі. Так, у Данії сільськогосподарським товаровиробникам надається допомога при проведенні дренажних та зрошувальних робіт, впровадженні енерго- та ресурсозберігаючих систем.

Ще одним фактором розвитку АПК за кордоном виступає податкова політика. В кожній країні є специфіка такої політики, зокрема в Пакистані, Індії та Нігерії сільськогосподарські товаровиробники сплачують податки. Але для більшості розвинутих країн характерне створення податкового клімату, який сприяє розширеному відтворенню аграрних формуваль. Зокрема у ФРН передбачено низку пільг по оподаткуванню сільського населення та товаровиробників для більш успішного функціонування сільського господарства. Так, при сплаті податку з доходу від сільського та лісового господарства вираховується сума у розмірі 1200 марок за рік, яка не підлягає оподаткуванню. Для подружжя ця сума подвоюється. Земельний податок невисокий і складає 0,5–0,6% від балансової вартості землі. Позитивним явищем є те, що цей податок залишається стабільним протягом тривалого періоду часу.

Одним з важливих напрямів такого регулювання є також політика протекціонізму – захист потенційно конкурентоспроможної продукції та продовольства вітчизняного виробництва. Сільськогосподарську продукцію та вироблені з неї продовольчі товари, які в достатній кількості можуть виготовляти вітчизняні виробники, слід імпортувати в обмежених обсягах, визначених відповідними квотами, ліцензуванням, розмірами ввізного мита зі створенням належного контролю за дотриманням цих правил.

Можна навести лише декілька прикладів таких заходів у розвинутих країнах. Зокрема, в Європейському Союзі є 8 типів субсидій фермерам, і це незважаючи на сприятливі загалом природні умови та технічну оснащеність. Ряд країн фактично здійснюють захист вітчизняних сільськогосподарських виробників від зовнішньої конкуренції. Одним з ефективних кроків є заходи обмеження імпорту для підтримки саме власного виробництва. Так, Японія, ввівши державну монополію на оптову торгівлю рисом, фактично заборонила ввозити його з-за кордону, хоча ввізне мито складає всього 15%. Фінляндія, ввівши високі внутрішні збори, зробила нерентабельним, точніше неможливим, завезення з інших країн тієї сільськогосподарської продукції, яку вона спроможна виробляти сама. У Швеції існує тверда внутрішня ціна на овочі, і у випадку коливання цін на європейському ринку, рівень цін підтримується митом. Також одним із заходів захисту є нормативний коридор цін. Якщо ціна виходить за межі встановленого нормативу, то негайно коректується увізне мито для того, щоб повернути внутрішню ціну у межі нормативного коридору. Такий захист застосовується для продукції рослинництва та картоплі.

Висновок. В країнах Центральної та Східної Європи трансформаційні процеси в аграрному секторі носили цілеспрямований характер, складалися з послідовних кроків з безпосередньою підтримкою держави. Після процесів створення нових агроформувань, заснованих на приватній власності, держава не втрачала контроль за розвитком аграрного сектору, замінивши адміністративно-командні методи економічними. Здійснювалась фінансова допомога, регулювання цін з урахуванням інтересів та сільськогосподарських товаровиробників. Створювались спеціальні органи для надання необхідної допомоги аграрному сектору. В окремих країнах спостерігалася регіоналізація такої політики, що є доцільним кроком саме у розробці

ефективних шляхів розвитку АПК.

В розвинутих країнах існує цілеспрямована система заходів з підтримки АПК. Зокрема варто відзначити цільовий характер надання субсидій під конкретні заходи, високі вимоги до якості та екологічності продукції, розробку необхідних стимулюючих механізмів, податкову політику, яка спрямована на розширене відтворення у аграрному секторі економіки, регулювання цін на сільськогосподарську продукцію. У багатьох країнах субсидії також виступають елементом політики протекціонізму, тобто створення ефективної системи захисту вітчизняного товаровиробника.

На нашу думку, на сучасному етапі розвитку, враховуючи закордонний досвід щодо регулювання АПК, державі слід здійснити комплекс заходів стосовно підтримки новостворених агроформувань, стимулювати виробництво екологічно чистої продукції, проводити податкову політику для розширеного відтворення підприємств АПК України.

Джерела та література:

1. Онищенко О., Спунер Н., Осташко Т. Сільське господарство в країнах з перехідною реформою: структурна реформа // Економіка України. – 1996. – № 3. – С. 74–80.
2. Ключко В. Приватизаційні процеси в АПК постсоціалістичних країн // Економіка України. – 1998. – № 10. – С. 77–82.
3. Онищенко О., Трегобчук В., Юрчишин В. Проблеми реформування відносин власності та організаційних структур господарювання на селі // Економіка України. – 1998. – № 9. – С. 3–12.
4. Серков А.Ф. Состояние и направления развития аграрного сектора экономики России // Економіка АПК. – 2001. – № 4. – С. 37–39
5. Сельское продовольственное хозяйство в Польше. – Варшава, 2000. – 80 с.

Огієнко А.В.

НАПРЯМИ ФОРМУВАННЯ ДІЄВИХ СКЛАДОВИХ РОЗВИТКУ ЗОВНІШНЬОГО СЕРЕДОВИЩА АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ МИКОЛАЇВСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Постановка проблеми. Основною метою зовнішньоекономічної діяльності в галузі АПК є прискорення перенесення зарубіжного досвіду інтенсивного та високоефективного ведення товарного виробництва, перехід на виготовлення продукції за світовими стандартами якості, для повного забезпечення попиту на продовольство населення та виходу на міжнародний ринок. Тепер аграрні підприємства мають змогу самостійно здійснювати управління зовнішньоекономічними мікропроцесами, зміцнювати економічне співробітництво з партнерами на основі принципів взаємної заінтересованості й рівноправності. Саме тому питання формування дієвих складових розвитку зовнішнього середовища підприємств аграрного сектору є досить актуальними.

Стан вивчення проблеми. Дослідження проблем зовнішньоекономічних зв'язків суб'єктів національної економіки, шляхів та методів їх вирішення та їх ролі у формуванні конкурентоздатності аграрних підприємств знайшли відповідне відображення в наукових працях відомих учених-економістів – М. Туган-Барановського, П.Т. Саблука, В.Г. Андрійчука, М.Й. Маліка, В.В. Юрчишина, Т.Ю. Богомолової, В.І. Бойка, В.П. Галушки, В.І. Губенка, О.Д. Гудзинського, О.М. Жеглова, А.М. Кандиби, Лукінова, Ю.П. Макогона, О.М. Онищенко, Б.Й. Пасхавера, А.П. Румянцева, Ю.І. Скирка, О.В. Шубравської, А.Є. Юзефовича та інших вчених.

Завдання і методика досліджень. Мета досліджень полягає у визначенні дієвих складових розвитку зовнішнього середовища аграрних підприємств та визначенні особливостей зовнішньоекономічної діяльності в підприємствах аграрного сектору. Теоретичною та методологічною основою дослідження є діалектичний метод пізнання і системний підхід до вивчення економічних процесів; монографічний; законодавчі, нормативно-правові акти.

Результати досліджень. Основні складові зовнішнього середовища для аграрних підприємств Миколаївської області представлені на рисунку 1.

Сьогодні українським сільгосптоваровиробникам необхідна дієва державна підтримка, спрямована на забезпечення їм необхідного рівня доходів. При розробці заходів державного регулювання і підтримки доходів сільськогосподарських підприємницьких структур необхідно, на наш погляд, скористатися досвідом розвинутих країн світу:

- регулювання цін на сільськогосподарську продукцію через різні механізми з метою забезпечення сільським товаровиробникам нормальних умов господарювання в роки з несприятливою для них кон'юнктурою ринку;
- обмеження обсягів і регулювання структури сільськогосподарського виробництва з метою недопущення перевиробництва продукції;
- податкове регулювання, спрямоване на стимулювання розвитку аграрних підприємств з урахуванням їх особливостей (розміру, спеціалізації тощо);
- широке застосування кредитної підтримки (шляхом зниження процентів і відшкодування (відстрочення) платежів основного боргу);
- економічна підтримка аграрних підприємств, що постраждали від несприятливих природно-кліматичних умов;